

PAPIR ZAPRAVO NE TRPI NEISTINE

MIHAEL VRBANC
Filozofski fakultet,
Sveučilište u Zagrebu
mihaelvrban@gmail.com

„Upoznao sam mnoge koji su filozofirali s puno više učenosti od mene; no njihova vlastita filozofija bila im je, da tako kažem, strana.”

J. J. Rousseau, *Sanjarije usamljenog šetača*

Gledam kako se dižu ruke iz zadnjih redova (smjelost ih je rinula naprijed, naša sklonost prepustila im je prve redove), bez podrhtavanja u glasu, s mirnim dlanovima i uspravnim leđima, spremaju se za svakodnevnu, sad već po navici lak, *throw* svoga neplaniranog pitanja u ovaj (hrabro, no glupo) slabo ograđen diskurs, izobličujući tako njegovu iole konzistentnu refleksiju, poput kamena bačenog u netom smirenu vodu.

Pokušavam govoriti mirno, umjereno tiho i dovoljno razgovijetno, barem dok postavljam pojmove. Polako te iste pojmove stavljam u kontekst kojim gradim pitanje svojega problema. Pitanje, odnosno srž rasprave, srž koja se ne dovodi u pitanje, pitanje koje je problem moje rasprave, rasprave koja jest problem, problem što ne hini za rješenjem, već tinja i lagano pucketa poput vatre neprekidnih zavisnih rečenica, rečenica koje nas griju svojom referencijalnošću, referencijalnošću koja zapravo jest samo trenje, trenje što ga mukom proizvodimo, mukom autoreferencijalnosti. I eto nam snažnih dlakavih podlaktica postmoderne.

Studirajući filozofiju, zaista jesam naučio koliko malo znam o sebi te koliko mnogo ima za znati o drugima. Jednako tako naučio sam kako to znanje jest konstitutivno, kako ga sam gradim isključivo svojim kritičkim mišljenjem. Filozofija, ta želja i težnja za mudrošću, ima u sebi podjelu znanja, no ona je prije svega (filozofija, a ne podjela) način prihvaćanja, obrade, odnosno refleksije o utiscima koje primam. No, svijet ne funkcionira samo u jednom smjeru, on zahtijeva od nas, kao društvenih bića, da se izjasnimo o svojim utiscima, da ih utiskujemo u druge. Moramo priznati da možemo zamisliti, u kompleksnosti današnjeg života, neki prostor gdje se naši istisci, prije no što budu utisnuti u druge, negdje nalaze. U tom međuprostoru postoji šansa da podlegnu pod utjecaj onih mnijenja i istisaka koji se također nalaze u tom prostoru.

Ta sfera, taj međuprostor zaista poprima velike razmjere. Toliko velike da se u njemu počinju nastanjivati istisci koji nikad nisu bili utisnuti, nikad nisu bili prerađeni blaženstvom nečije kritičnosti, nego su naprosto ostali kao sirova masa

u međuprostoru. O njih su se okrnuli mnogi istisci, pa su se oni, pomalo divlje preoblikovani, razmnožavali, dijelili i spajali. Strah koji imamo o tom međuprostoru natjerao nas je da svaki istisak bude prožet mišlju o tom međuprostoru, o njemu samome, do te mjere da su se naši istisci prestali utiskivati, a oni koji jesu postali strahovito su uprljani tom gužvom, tom patinom koja se na njima skupljala. Danas upijamo samo patinu i izbacujemo neprerađeni istisak koji je sada poput stare krpe, samo ocijeđena, ostavljajući prljavštinu u nama. Došlo je vrijeme da se svi zajedno očistimo, da zajedno počistimo taj međuprostor koji se toliko dugo prlja i maže, i jednom kada ga očistimo, nadam se, postat ćemo toliko svjesni i brižni te uz pomoć navika kojima ćemo donekle održavati tu čistoću, držat ćemo taj međuprostor dovoljno urednim da naši utisci i istisci budu dovoljno jasni i upotrebljivi. Jer samo dovoljno čisti utisci i istisci te dobro uređen i s filozofskom voljom ophođen proces prihvaćanja i izjašnjavanja (no taj je proces druga priča), mogu služiti kao mirno i sretno mjesto razmišljanja, stvaranja, promišljanja i življenja ljudskog napretka.

Problem prevelikog analiziranja i interpretiranja prisutan je u današnjoj filozofiji. Izrazito mnogo naših vrsnih pripadnika filozofskog mnijenja upravo odabire mišljenja i stajališta drugih autora u tolikoj mjeri da vlastiti filozofski napor izlažu isključivo utiscima jednoga uma i njegovu mišljenju o stvarima (ma koliko god su se te stvari pokušale sagledati objektivno i nepristrano). Tako se dogodi da od nekog autora potražuju više nego što se smije i može njemu pripisati, pa nerijetko podliježu iščitavati i potraživati u tekstovima dublje no što mu korijenje seže. Ta i takva istraživanja nekad mogu i roditi nekim novim promislama o stvarima koje znaju biti posve drugačije od autorovih, a nepravilno ih sagledavanje, kao izniknute iz krivih korijena, može baciti u sjenu neodobravanja. Takav način duhovnog truda igra veliku igru za sebe te, iako izgleda kao da kroz taj ključ možemo gledati sve aspekte vrijedne duhovnog promatranja, taj varljivi i zavodljivi vid filozofijskog truda oduzima velik dio naših vrsnih i odvodi ih od filozofskog toka. Šteta, takvi načini mnijenja povlače za sobom lanac, pa tako interpretacije često postanu interpretirane, pa čak ako su i same interpretacije samo interpretacije interpretacija. Obično se original u potpunosti rasipa kroz niz interpretacija, a njegova prisutnost u tom nizu ostane uglavnom samo u nazivu. Filozofija nije interpretacija, ona uzima utiske kako bi o njima raspravljala. Interpretacija je pojam koji ne pripada filozofiji.

Otkrijte citat, makar to značilo *google it*: „Zastarjelosti metanarativnog pristupa legitimnosti odgovara upravo kriza metafizičke filozofije...”

Jednostavno, ali ne pojednostavljeno. Velika epoha opčinjenosti jezikom – moralo je doći i to vrijeme. I drago mi je da jest. Vrijedno polje duhovnog djelovanja koje će sigurno, vjerujući svojim filozofskim temeljima, puno truda uložiti u discipline koje će razraditi pitanje legitimnosti u sustavu referencijalnosti, pažljivo

je odvajajući od filozofije u svojim iznošenjima. Ostajući tako u svojim rezultatima, čisti i jasni istisci pojedinih razuma time su prikladni kao predmeti filozofiranja.

Možda pomodno mijenjajući oblik u toj metamorfozi, možda ga bude i teško pronaći, možda mu čak i nadjenemo drugo ime, no načelo koje je prozvano starim te koje tvrdi da je stjecanje znanja neodvojivo od obrazovanja (*Bildung*) duha, čak i osobe, neće nikada zastarjeti.

Ne znam kako se odvojiti od banalnosti svakodnevice. Kako danas, u ovom svugdje prisutnom dobu, odvojiti misli od toka neprekinutih, nabacanih nezadovoljstava. Vjerujem da ljudski razum teži promjeni, on je ovdje ne da se slaže (sa stvarima), već da (stvari) mijenja. Bilo to prihvaćanjem, pa mijenja (stvari) svojom prisutnošću (u njima) ili odbijanjem, pa teži odbiti se u što različitijem smjeru, makar to nekad značilo probijati se kroz neprohodno šipražje pod izlikom krčenja novog puta. Takva tvrdoglavost zaista zna biti opasan problem.

Bilježnica mora trpjeti iracionalnosti kako bi spisi bili čitljivi. I tako kružim naokolo, skupljajući poglede raznih misaonih pejzaža, prelazim svakakva mišljenja i ne uspijevam se zadržati ni u jednom dvorištu predugo. Ljudi teže tome da, kada naiđu na dio plodne zemlje znanja koji im izgleda odgovarajuć, kada pokažu naklonost nekom predmetu te im on zahvalno vrati ono što umnom čovjek najviše godi (slatko voće britke spoznaje), tada su skloni ostati na tom dijelu zemlje i okončati njihovo filozofsko putovanje. Nekada i prerano. U tom dijelu zemlje znanja pronalaze istomišljenike, neke autore koji su za sobom ostavili neke spoznaje. Na njih se nadovezuju, interpretiraju ih, ili opovrgavaju. Na tome se zadrže toliko dugo da počinju ograđivati taj mali (ili kod nekih malo veći) dio zemlje da sebi naprave ugodno i sigurno dvorište u koje nitko ne može ući ako ne hoda po stazama koje su oni utabali, kako ne bi pogazili cvijeće koje su posadili. U tim dvorištima ponekad uistinu lijepe ruže cvatu. I ima ih beskrajno puno, ali mladi student ne smije zastati u prvom vrtu koji mu ponudi hlad pod vrućim suncem spoznaje. On mora, od svoga profesora, uzeti pokoju sjemenku znanja i ponijeti ju sa sobom kako bi sadio po svijetu divlje i lijepe vrste tamo gdje one mogu rasti i tako nakititi svijet cvijećem spoznaje.

Papir uistinu ne trpi neistine. Varljiva maskiranja misli kao pokušaji suptilne ironije uvijek rezultiraju kao jeftina lijenost. Htio sam biti iskren jer jedino je to mogući cilj mojeg filozofiranja. Ideal istine odavno je pao u vodu, zajedno s ostalim znamenitim pokušajima iznašanja neke cjelovitosti u bilo kojem smislu. Danas, kada se istina preispituje i kada je to jedina istina vremena, kada je jedino legitimno preispitivati legitimnost, danas jedino što mogu je hiniti nečemu što se nekada zvala autentičnost, nešto što ću danas nazvati iskrenošću, mogu tražiti puteve kojima se istina pokazuje jedino u iskrenosti. Ljudski razum ima želju razumjeti i biti razumljen. Bojim se da trud koji dobronamjerno ulažemo u razumijevanje drugih za reperkusiju ima nerazumijevanje sebe.

No, nemojmo iščitavati romantičnost. Papir prima ljudski tok misli, onako sirov i razlaže ga u ono što se u pisanju odražava kao stil, kao nenamjerna koreografija koju u svojoj neplaniranosti otpleše, onako poluspontano. I sâm sam sklon plesu, čak i kad stojim i ples kudim. Nijekati sebe kao postmodernista jest pomalo postmodernistički, no iščitavati iz te negacije postmodernizam, ograničavanje je sebe na postmodernizam. Samim tim nepovjerenjem niste u mogućnosti shvatiti Istinu, niste čak ni na putu težnje k njoj. To je breme koje vas sidrira, dok ja, ostavljajući ga, plovim na vjetru filozofije. U redu je ne vjerovati u istinitost, ali nije u redu biti neiskren.

Ubijam sada ovaj tekst, makar samo htijenjem. Završavam ga. Vidiš što iščitavaš. Upravo ti pišem jer se borim protiv sebe kako bih zaustavio diskurs, makar to značilo pisati ga. Zato prestajem. Nisam sposoban. Uviđam. Idem čitati s nadom i htijenjem da je ovo zadnje što pišem. Neka se i utopim u onome što će pametniji prepoznati kao sušu, samo neka budem zadnji u tome. Došlo je vrijeme za novo vrijeme. Dosta je ovog zavaravanja, slijedi nam epoha istine, ako ne istine, onda barem iskrenosti. Jer ovo nisu istine.